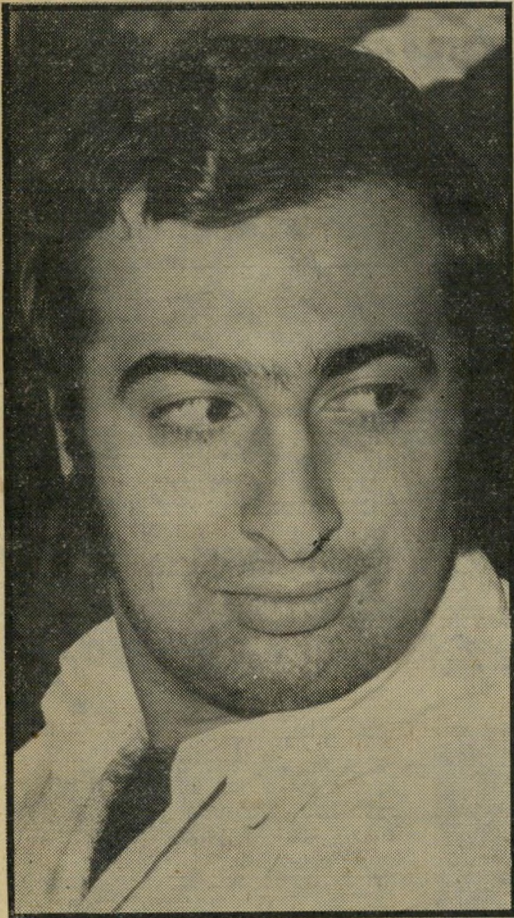

רוה"מ והאמר"ל

סאדאט שוקל הופעה שנייה לפני הכנסת, ינאם לפנייה. זוהי ההבחנה שנקבעה היום בדקדוק הנורמאטיבי, ועלינו לנהוג לפיה. סטייה ממנה דינה להיחשב לשגיאה של ממש.

ונעבור לבעיית הבעיות של, העולם הזה' — בעיית הכתיב. הכתיב בשבועון הוא כתיב מלא דמלא, ואם נתיר את הרצובות לשוננו נרחיק ונאמר שאפילו אינ' פאנטילי הוא, במידה מסוימת. לא אוכל להקיף את כל סבכי הכתיב ושגינותיו הנהוגים בעיתון, אבל ראוי להביא דוגמות אחדות להראות, כיצד כתיב מלא או חסר מביא לידי שגגה ומטעה את הרבים.

בגיליון 2216 מצאנו את הכותרת הזאת: „דובר רה"מ פורש". הכתיב הזה, ודאי לי שאין יסודו ומולדו, תו, העולם הזה', מכיוון שפגשתיו הרבה קודם שמצא' תיו בשבועון. חרזן אחד החליט שרצונו שקוראי חרוזיו יקראו רה"ם, כמו שוהם, לכן לא אמר דיי בחרוזיו המנוקדים אלא הוסיף בה במלה וי"ו, ליתר ביטחון,

סאדאט לא יופיע בפני הכנסת, אך אולי לפנייה

כמאמר הבריות. אבל למעשה, ובלשון בני-אדם מיוש' בים בדעתם, אין אומרים רוה"ם, אלא אין חסים על הגרונות, ואומרים בפשטות ראשה-הממשלה. אין וי"ו לא במלה ראש ולא במלה הממשלה, ואם אין את נפשנו לשוב לכתיב של מגילות מדבר-יהודה, מוטב נכתוב בפשטות ובלשון אנוש: רה"מ, או ראה"מ.

אבל הוי"ו ששלפנו מרה"מ יש לה שימוש נחוץ מאוד במלה מאוד. המלה הזאת נכתבת בשבועון דרך קבע חסר, מאד, ואין להבין מדוע. הלוא שקולה היא במשקל בכור, ברוש, דרוך, יסוד, צחוק, שכול, שחור, תאום, שרוך, טחול, צנון, פטור — ובכל אלה אנו נותנים וי"וים, וכדון, ולמה נחסר את מאוד מווי"ו שלה? ! ושבו, אפשר לקבוע בלי מורא, שכתוב מאוד בלא וי"ו לשיבוש יחשב, וחובת עורכים, ואף מגייהם, לתקן קלקלה מהותית ושיריותית זו, שיסודה בכתיב המקראי החסר שעליו מתחנכים בבית-הספר העברי.

וי"ו זו תמצא את מקומה על נקלה גם בצורותיה של המלה, ככל, חוץ מסמיכות, ראוי גם ראוי לכתוב וי"וים בצירופי כול למיניה: הכול יודעים, עושים הכול, ידוע לכול, בכול ידנו שלוחה, קודם כול, ראשית כול, על פני כול, הכול נמצא — כל אלה כך דינם להיכתב — ודווקא בהעולם הזה', הממלא מליו עד בלי דיי, הן כתובות חסרות — שוב בגלל אמונות תפלות, ובדבר הזה אני מייפץ לכל עיתונאי בישראל ללמוד מעל המשמר', ששם נהוג הכתיב התקני והמתקן.

ומן הוי"וים לוי"דים היתרות: בשום פנים אין לכתוב מייד ונגזרותיו בשתי יו"דים! הלוא המי"ם הזאת אינה אלא מי"ם השימוש, מי"ם היחס, ולעולם אין אחריה יו"ד לסמן את תנועתה, ממש כשם שאין אנו כותבים: מייזומתו, מייחד, מייחד, מייחד, מיישור עה, מיייתום, אלא כולם כמובן ביו"ד אחת, כמובן.

מהו מיד? אינו אלא צירוף של מן+יד, הנו"ן נשמטה, אבל אין יו"ד יורשת את מקומה. לכן מיד, מידי, מידית, מדיים — כל כתיב אחר אינו אלא שיבוש גמור!

דוגמה אחרת: יש בעברית שתי מלים דומות לכאר רה, אך שונות תכלית שינוי, למעשה: מילה ומלה. מילה אינה אלא בריית-מילה, כמובן, והיא אינה אלא קיצור מהילה, בארמית הרחבת שורש ממול למהל. בלמ"ד של מילה אין דגש, והיא רפה.

לא כן מלה, דיבור, מאמר. זו שורשה כפול, מלל, יש בה דגש המכפיל אותה (מללה) והגייתה שונה. כשבה האקדמיה ללשון העברית לקבוע את כללי הכתיב חסר-הניקוד פסקה, שהמלה מלה, במשמע מאמר, תכתב חסרת יו"ד, כדי להבחינה ממילה, ש" משמעה ברית מילה. ההחלטה הזאת היא פסק-הלכה של המוסד העליון ללשון העברית, ועל כולנו לנהוג על פיו. סטייה ממנו תיחשב לשיבוש קשה.

דוגמא אחרת: רוב העיתונים (חוץ מן, הארץ!) כותבים: מצווי, מסויים, מצווי, מדוייק, צויין, צויד, זוויין, בשתי יו"דים. כללי האקדמיה מחייבים לכתוב יו"ד אחת במלים, שסמוך ליו"ד העיצורית שלהן יש אם קריאה לפנייה או אחריה. זהו כללי יפה, נאות, נכון וצודק, ולפי טעמי מי שיש בעינו חשיבות גם ליופי ולאסתטיקה לא יניח את ידו לכתוב כך.

אבל בהעולם הזה' מעבתים את השגגה, ו מעבירים את הוי"דים גם לאחור: מייושב, מייושב, מייועד, מייואש, מייודע, מייזע — אין כתיב מכוער מזה, מעשאת את העיניים, לא אסתטי כל-כך.

בשבועות האחרונים התפאר עלינו אורי אבנרי כמה פעמים בלשון הפשוטה, המדוייקת, הנמרצת, השימושית, והבלתי-משוּבֶּשֶׁת הנהוגה בהעולם הזה'. וקביעתו האחרונה היא שעוררה אותי לכתוב את המכתב הזה ולהעמידו על קלקלות מספר המקובלות בעיתונו והוא משתבח בהן.

לפני שנה וחצי ויותר (ב-13.9.78) כתב אבנרי את מאמרו, מעל ומעבר' (המאמר שמור עמי בגלל חשיבותו), ובו תקף את הבורים בישראל, והכה אותם בשבט לשוננו הטובה מכות רבות וקשות, על שהם מסרסים עלינו את לשוננו, מעוותים את דיניה, מעק' מים את הליכותיה, משנים מתכונותיה, עוקרים שימו' שי לשון טובים וותיקים ונותנים תחתיהם ביטויים מכוערים, משובשים, הצורמים אוזני כל בעל אוזן שומעת ודוחים כל בעל טעם, וישרו הדברים מאוד בעיניי, כאז כעתה.

אבל בגיליון פסח השתא (העולם הזה 2221) בכתבה הדוקטור המלטף' ראינו דוגמה מזעזעת לבורות גמורה ומבהילה, שודאי הכתה בתדהמה כל איש עברי יודע לשונו: 7 פעמים מניתי את המלה אמרל מודפסת „אמרל", כך, בגרשיים אחרי הכ"ף. כנראה סבור היה בעל הרשימה, או עורכה, או משכתבה, מה יש לנו רמטכ"ל, סמכ"ל, מנכ"ל, אף כך יש לנו אמרל...; אבל מה נעשה, והמלה לא זו בלבד שאינה ראשי-תיבות מן הסוג הזה, אלא מלה עתיקה וקדומה היא.

המלה מצויה במקורותינו עוד במשנה, ואמרל אינו אלא אחד התפקידים הבכירים במערכת-המינהל של בית-המקדש, משרתו בכירה ממשרת הגזר ונמוכה ממשרת הסגן. הוא היה מעין סוכן, או מנהל אדמיניסטרטיבי בימינו, ולפי המשנה היו בבית-המקדש שבעה אמרלים כנראה. מוצאה מן הפרסית העתיקה, ממנה עברה לארמית הרשמית, לאכדית ולארמנית. לעברית נתגלגלה עוד בימי שלטון הפרסים בארץ, וכך נתקבלה לתוך לשון חכמים, בשתי צורות: אמרל, הקרובה לצורה המקורית שבפרסית, ומרכול, בלי אל"ף ובוי"ו, בספרי ארץ-ישראל בלבד, ומחמת חוק פונולוגי שפעל בא"י.

חז"ל, כדרכם, דרשוהו, וכן כולא', כלומר הוא האומר הכול ועל פיו יקום דבר, ומר על הכול' — אדון על הכול. אלא שאין דרש יוצא מידי פשוט, והמלה בפרסית משמעה או הממונה על האוצר, או

האמר"ל נתן דוגמה מזעזעת לבורות גמורה ומבהילה

עושה חשבון, כמובנה המילולי. זוהי מלה חשובה למחקר לשון חז"ל, ואמנם בלשנים מצוינים כתבו עליה מחקרים למדניים ועמקניים.

כל זה נעלם מעיני הכתבים והעורכים, מושגי-סוד במידרג בית-המקדש נהפך למודרניים עלוב ומכוער ומקולקל מעין סמכ"ל, מנכ"ל...; כבר ראינו בורות למיניה — בורות כיבדת-עוון כזאת עדיין לא מצאנו.

באותו גיליון לכדה עיני כותרת אחרת: „הגרוטאה והיצר המיני", שוב, אילו היה העורך מכתיב-הכותרת טורח לפתוח מילון עברי כל שהוא לא היה מוצא את המלה גרוטאה, כי כמוה אין בעברית, המלה נשא' לה מן היוונית ללשון חז"ל, וצורתה בלשון יחיד: גרוטה, ולא גרוטאה, כמשובש וכשגור בדיבור העברי המהלך ברחוב.

מה פתאום גרוטה, ולא גרוטאה, אתם שואלים? כשם שאין אומרים כופתאה, דוגמאה, קצבאה, עסקאה, פתקאה, עובדאה, קופסאה, כי אם פטוט: כופתה, דוגמה, קצבה, עסקה, עובדה, קופסה וכיוצא בהן.

ובכן, גרוטה, בבקשה. זה משונה? אפשר, אבל בעל לשון, שיראה גרוטאה, לא יוכל שלא למלא פיו שחוק. חסכו קיתונות של לעג מעצמכם.

בשער העולם הזה 2223: „סאדאט שוקל הופעה שנייה לפני הכנסת", „בפני", „לפני" הם צמד המהלך במקורותינו זה אלפי שנים, ולא תמיד אפשר לקבוע הבחנה ברורה על פי מקורותינו. אפעלפי כן, לשון חיה ומדוברת בפי המונים, שהיא לשון נלמדת בהתהווה, תה, איאפשר לה בלא הבחנה ברורה, מדוייקת ובהי' רה. „בפני" פירושו בנכוחות. זהו משמעו של „בפני". זה הביטוי העברי המקורי לביטוי המתורגם „בנוכח חות", וכך ראוי לנו לומר. לא כן „לפני". זה מכוון לרשומות, ולא סתם לנוכחות בלבד. לפיכך צריך לומר: החוק יובא לפני הכנסת, הדין-וחשבון יוגש לפני הוועדה, ישראל תעלה את טענותיה לפני מועצת הביטחון, השר נאם לפני המונים, לפנינו בעיות מרו-בות, קשיים רבים לפנינו וכן הלאה. ואף כאן:

אפשר היה להצדיק, אילו הייתה תכליתו להקל את הקריאה, להדריך את הקורא לקריאה נכונה, לכווננו להגייה נכונה — כי אז החרשנו. אלא שכאן אין להבין, מה יתרוננו של הכתיב כפול הוי"דים. אין הוא מוסיף ולא כלום, אין הוא מדריך בכלום, אין הוא מלמד כלום — זהו כתיב של כיעור גמור, של זרות לאות העברית ותכליתה, של אטימות לדמות הכתיב העברי, ליופיו ולצורות מליו בדורותינו. מצווה מצווה היא לחדול ממנו בלא שהיות ופקפקים.

ויש שתוספת יו"ד משבשת שיבוש של דקדוק; כגון הסיפור בגיליון 2219 במדור, דרכי אדם, ששם מספרים לנו על השופט מנחם בוכוויץ, שלימד עצירה עברית, ולא עצר אותה לעשר ימים, כפי שאמרה לו, אלא לעשרה ימים. אלא ששם שאל השופט בצעקה: „את אוכלת שימלות?"

אין אנו יודעים, אם נדפסה הוי"ד הזאת מאחר שכך אמר השופט עצמו (ואין הדבר נראה), או מחמת הלהיטות התאוותנית של, העולם הזה' למלא יו"דים באשר אפשר.

צורת הריבוי של שמלה שמלות היא כמובן, ולא שימלות, צורת הסמיכות בלבד. וכן: עיסקות. מי

לראש-המשלה יש דובר, אך לדובר אין רה"מ

שכותב כך משתבש, ומשבש את הרבים; ריבוי עסקה אינו עיסקות, כמובן, כי אם עסקות (סמ"ך קצומה!), והכותב עיסקות מרביץ טעויות ומפיץ סירוסים.

אחד מתפקידי העיתון העברי והעיתונאי העברי בימינו להגיש לפני הקורא העברי לשון מתוקנת, פשוטה, בהירה, מדוייקת, לא מצטעצעת, בלא מודרניזמים, בלא צורות משונות, שיסודן בבורות או בהשפעה זרה, שאינה אלא עבודת לשונית.

תפקיד העיתון העברי, שלא כבעיתוני שאר גוים ועמים, לחנך ללשון נאה, נכונה, נקייה משיבושים עד כמה שאפשר, נאותה, להדריך את הקורא לקריאה נכונה, להגייה מדוייקת עד כמה שאפשר, להוליכו לשבילי לשון סלולים ולנתיבות שפה מיושרות, בלא עקמומיות ומעקשים והתעללות בקורא ובלשונו הלא-מית, נכס וקניין לכל דורותינו, לנו ולבנינו אחרינו.

נשמור את לשוננו וניזהר בה ובכבודה, כי בחייה תנחיל"לנו חיים ותשאיר לנו שורש!

חיים נקר, בתיים